

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 17 – 1/2010.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/1_10/ajankoht_kurki_ja_koski_1_10.pdf]

AJANKOHTAISTA: RAPORTTI

”PERINTEEN VÄLITTYMINEN” VOITTI VALOKUVAUSKILPAILUN

Tuulikki Kurki

Toukokuussa 2009 Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura julkisti valokuvauskilpailun, jonka aiheena oli tutkimus. Kilpailuun osallistujia pyydettiin kuvaamaan jotakin oman tutkimuksensa keskeistä käsitettä, teoriaa tai tarkastelutapaa. Kilpailun ideana oli, että kuvien avulla tutkijat voisivat hahmottaa ja esittää tutkimusaiheitaan tavoilla, joita sanallisen ilmaisun tavat eivät välttämättä kokonaan tavoita. Kilpailuajan loppuun mennessä kilpailuun osallistui viisi kuvaajaa, jotka kaikki edustivat kulttuurintutkimuksen ja folkloristiikan oppialoja. Kilpailun raati, Suomen Kansantietouden Seuran hallitus, valitsi Kaarina Kosken kuvan *Perinteen välittyminen* yksimielisesti kilpailun voittajaksi. Raadin mielestä Kaarina Koski on oivaltavasti ja luovasti vanginnut tutkimusaiheensa keskeisen teoreettisen taustaoletuksen, kuinka perinne välittyessään saa uusia tulkintoja ja muotoja.

Filosofian tohtori Tuulikki Kurki työskentelee kulttuurintutkimuksen erikoistutkijana Karjalan tutkimuslaitoksella Itä-Suomen yliopistossa.

Kertomusta esittäessään kertoja pukee sanoiksi vain tärkeimmän. Kuulija täydentää loput kulttuurisen tietämyksensä, oman kognitiivisen kapasiteettinsa, näkemystensä ja tavoitteidensa pohjalta. Jokainen tulkinta syntyy sekä tekstin että mielessä jo olevien mallien yhteistuloksena.

TUTKIMUSNÄKÖKULMA KUVAKSI

Kaarina Koski

Kun SKTS julisti valokuvakilpailunsa, pidin tehtävänantoa jotenkin pätkähulluna. Kuinka esittää valokuvana tutkimuksensa teorioita, näkökulmia tai metodeja? Ajattelin, että humanistinen tutkimus, teorit, näkökulmat ja käsitteet ovat ensisijaisesti kielellistä toimintaa ja kielellisiä konstruktioita. Kielellisiä abstraktioita ei voisi ilmaista kuvin! Vaikka kuvataiteilijat esittävät visuaalisesti mitä tahansa, tutkijat ovat toisenlaisia tai viimeistään tulevat toisenlaisiksi valittuaan välineekseen kielen.

Joku kehtasi nyt kuitenkin olla eri mieltä ja heitti haasteen katsoa asiaa toisin. Pahinta oli, että haasteen heittäjä tuntui olevan oikeassa. Emme saa jämähtää kokemaan asioita

vain yhdellä tavalla. Tarkemmin ajatellen valitan joskus itsekin, kuinka hankalaa joidenkin oivallusten verbalisointi on. Sulkekaamme siis silmämme ja nähkäämme kuvinal

Omassa tutkimuksessani on kysymys kertomuksista ja uskomuksista sekä ihmisistä, jotka välittävät ja tulkitsevat niitä sekä yhteisöinä että kukin omassa mielessään. Vaikka väitöstutkimukseni sisältää myös paljon ajankuvaa ja konkreettisia kontekstualisointeja vainajin ja kuoleman voimiin liittyvälle uskomusperinteelle, olen erityisen viehätynyt kertomusten ja mielikuvien käyttöön liittyvistä prosesseista sekä tavoista merkityksellistää kollektiivisia kertomuksia. Muilta kuultujen mielikuvien tulkitseminen itselle merkitykselliseksi ja silti pysyminen samoiksi tunnistettavina on mielestäni kaikkea folklorea leimaava ja tutkimuksellisesti kiehtovin ilmiö. Juuri se ilmiö alkoi elää mielessäni myös kuvana. Kuva tuli esittämään perinneviestin välittymistä ja sen erilaisia yksilöllisiä tulkintoja.

KUVAN TEOREETTINEN TAUSTA

Vaikka näkemykseni perinteen välittymisestä ei ole monimutkainen, se on muotoutunut monenlaisten vaikutteiden kautta. Kuvassa on ehkä näkyvimmin esillä teoria, jota on sanottu representaatioiden epidemiologiaksi. Sen mukaan mielikuvien välittymisessä vuorottelevat julkiset ja mentaaliset representaatiot. Julkinen representaatio eli esitys perustuu esittäjällään olevaan mentaaliseen representaatioon ja synnyttää edelleen kuulijoille kullekin oman mentaalisen representaationsa, joka perustuu yksilölliseen tulkintaan esitetystä (Sperber & Wilson 1996). Kuva ei näytä itse julkista representaatiota, mutta sen esittämisen voi huomata olevan käynnissä. Pääosassa on mentaalisten representaatioiden variaatio eli hiukan erilaiset tulkinnat kerrotusta. Kuvassa näkyvät hiuslonkerot voi tulkita myös yksilön valmiuksiksi kerrotun tulkitsemiseen.

Kuten kognitiivisessa antropologiassa (esimerkiksi D'Andrade 1984), lingvistisessä keskusteluntutkimuksessa (Eggins & Slade 1997; Tannen 1979) ja monissa muissakin yhteyksissä on todettu, viestin tai kertomuksen tulkinta perustuu vain osittain itse viestiin; omat osuutensa on kontekstilla, vastaanottajien hallitsemilla taustatiedoilla ja heidän kognitiivisella kapasiteetillaan. Kompetentti puhuja ei ryhdy verbalisoimaan sellaista, minkä kuulijat päättelevät nopeammin itse, vaan ilmaisee vain ymmärtämisen kannalta relevantit seikat. (Sperber & Wilson 1986). Kysymys on myös estetiikasta. Kerrotun ymmärtämiseksi tehty päättelytyö tekee tulkinnasta henkilökohtaisempaa ja sitouttaa kuulijan seuraamaan kerrottua. (Carroll 2001.) Oman tulkinnan osuus on erityisen suuri uskomusperinteessä, jonka kuvaamia ilmiöitä useimmat kuulijat eivät ole itse kokeneet. Jokainen luo itse omat mielikuvansa esimerkiksi kertomuksen kuvaamista ”näkyttömistä” olennoista.

Näkemyksen kerronnan ja tulkitsemisen tavoitteellisuudesta olen omaksunut Anna-Leena Siikalalta (1984). Tavoitteiden skaala ulottuu viihdyttämisestä ja viihtymisestä sekä mielipiteiden ilmaisuun että koko maailman kuvaamiseen ja tulkitsemiseen sellaiseksi, että oma toiminta ja asema siinä näyttäivät mielekkäältä (Rauste-von Wright 1997). Yksilön tekemä tulkinta siis määrittelee paitsi kerrottua, myös sen ympäristönä olevaa maailmaa sekä viime kädessä tulkitsijaa itseään kokijana ja osallistujana. Tämä tekee mentaalista representaatioista väistämättä persoonallisia.

Mikään tässä esitetystä ei ole erityisen uutta. Päädyin kuvaamaan sitä perusnäkökulmaa, joka värittää lähestymistapaani kollektiiviseen perinteeseen ja sen käyttöön.

KUVAN TOTEUTTAMINEN

Jos ihmisen mentaalisia prosesseja pyrkii tuomaan näkyviin hänen ympärilleen valokuvan keinoin, luontevin tapa oli minusta käyttää hyväksi hiuksia. Luontevaa se oli senkin vuoksi, että sekä itselläni että tyttärelläni oli tarkoitukseen sopivaa materiaalia. Tytön pitkät leikit oli päätetty leikata pois kouluvuoden päätteeksi, ja ehkä halusin myös dokumentoida niitä, kun ne vielä olivat olemassa.

Koska olen myös itse kuvassa, välttämättömänä kuvausassistenttina toimi puolisoni Martin Söderström. Piirsin paperille suunnitelman siitä, millainen kuvasta pitäisi tulla. Sitten rakensimme kotikutoisen studion olohuoneemme lattialle. Kuva piti tietenkin ottaa niin, että henkilöt ovat makuuasennossa ja hiukset on levitelty muotoonsa vaaka-suoralle alustalle. Kylkiasento edellytti alustan korottamista hartianmitan verran pään kohdalta, jotta pää ei retkottaisi. Niinpä kannoimme paikalle suuren patjan. Koko alue peitettiin valkoisella kankaalla. Kuvattavat vähensivät vaatteita, koska arvelin näkyvissä olevien vaatteiden tuovan turhaa kirjavuutta kuvaan.

Ensin asettelin tyttäreni hiukset haluamallani tavalla. Sitten kävin itse pötköttämään häntä vastapäätä. Martin asetteli kiemuroille minun hiukseni ja nousi jakkaran päälle seisomaan ottaakseen kuvia suoraan yläpuoleltamme. Digitaalitekniikka mahdollisti kuvaustöiden johtamisen makuulta: kiemuroiden muodosta, kuvan rajauksesta ja valaistuksesta neuvoteltiin näyttämällä minulle väliaikatuloksia digitaalikameran ruudulta.

Lattialla makaaminen alkoi tuntua kiusalliselta vasta kun saimme yleisöä. Kesken kuvauksen sisälle taloon tallusteli isäni ja hänen perässään naapurin tyttö, jotka jäivät ilmeisen hölmistyneinä tuijottamaan tapahtumia. Puolipukeissa lattialta maaten esittämäni kehotukset odottaa oven ulkopuolella eivät tehonneet millään tavalla. Kuvat saatiin kuitenkin otettua, enkä halua kuulla, mitä perhe-elämästämme kerrotaan naapurissa.

Kuvia otettiin varmuuden vuoksi paljon – ensimmäiset niistä olivatkin aivan liian pimeitä. Kilpailukuvan valitsin valoisimpien otosten joukosta henkilöiden ilmeiden perusteella. Valitsemassani kuvassa tyttären ilme on erityisen huvittunut ja viittaa yhdessä runsaiden kiemuroiden kanssa siihen, että mielikuvitus on lähtenyt liikkeelle. Kyseessä voisi olla ihan tavallinen tilanne meillä: ”Äiti, kerro taas kalmajuttuja!”

Mitä kaikkea folkloristien lapset saavatkaan kuunnella!

Alkeellisen kuvausstudion vuoksi kuvaa piti käsitellä ennen kuin sitä kehtasi lähettää maailmalle. Tasoittelin erityisesti taustakankaan ryppyjä ja epätasaisen valaistuksen aiheuttamia varjoja. Tunsin itseni räpeltäväksi amatööriksi – mikä toki olenkin – ja lopputulos tuntui pikemmin henkilökohtaiselta itseilmaisulta kuin sopivalta lähetettäväksi yhtään mihinkään muiden nähtäväksi.

Jännittävämpää kuin itse kilpailu on ilman muuta ollut toisin katsomisen prosessi ja kuvan rakentaminen. Folkloristia on hyvä aika ajoin muistuttaa konkreettisesti, etteivät sanat ole kaikkea.

KIRJALLISUUS

- CARROLL, NOËL 2001: *Beyond Aesthetics. Philosophical Essays*. Cambridge: Cambridge University Press.
- D'ANDRADE, ROY G. 1984: Cultural meaning systems. – Shweder, Richard and LeVine, Robert (eds.), *Culture Theory. Essays on Mind, Self, and Emotion*. Cambridge: Cambridge University Press.
- EGGINS, SUZANNA & SLADE, DIANA 1997: *Analysing Casual Conversation*. London and Washington: Cassell.
- RAUSTE-VON WRIGHT, MAIJALIISA 1997: Oppiminen ja maailmankuva. – Jan Rydman (toim.), *Maailmankuvaa etsimässä*. Helsinki: WSOY.
- SIKALA, ANNA-LEENA 1984: *Tarina ja tulkinta. Tutkimus kansankertojista*. Helsinki: SKS.
- SPERBER, DAN 1996: *Explaining Culture. A naturalistic approach*. Oxford: Blackwell Publishers.
- SPERBER, DAN & WILSON, DEIDRE 1986: *Relevance. Communication and Cognition*. Oxford: Basil Blackwell.
- TANNEN, DEBORAH 1979: What's in a Frame? Surface Evidence for Underlying Expectations. – Freedle, Roy O. (ed.), *New Directions in Discourse Processing*. Volume 11 in the Series Advances in Discourse Process. Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation.

Filosofian maisteri Kaarina Koski valmistelee Helsingin yliopiston folkloristiikan oppiaineeseen väitöskirjaansa kuoleman voimista suomalaisessa uskomusperinteessä.